

ละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง : การศึกษาประวัติ ความเป็นมา รูปแบบองค์ประกอบการแสดง และกระบวนการถ่ายทอด ด้วยทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ฐานศิลปไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก

LAKHON NOK KOMIN: KOMIN KHANONG EPISODE: A STUDY OF HISTORY, PERFORMANCE ELEMENTS, AND THE TRANSMISSION PROCESS THROUGH THE KSAT TEACHING MODEL FOR GLOBAL CITIZENSHIP

ริสวัณ อรชุน / RISWAN ORACHUN*

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS, RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THANYABURI.

สวธา เสนามนตรี / SAWATHA SENAMONTREE

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS, RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THANYABURI.

Received : March 19, 2026

Revised : June 12, 2026

Accepted : June 15, 2026

บทคัดย่อ

ละครนอกเรื่องโกมินทร์เป็นการแสดงที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมจีนเรื่องห้องสิน ซึ่งได้รับการดัดแปลงให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดงละครนอก เรื่องโกมินทร์ โดยเฉพาะตอนโกมินทร์คะนองสะท้อนลักษณะเด่นของตัวละครที่มีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ที่แฝงด้วยคติสอนใจ ซึ่งองค์ประกอบการแสดงประกอบด้วยบทร้อง ทำนองเพลง เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง กระบวนการแสดง กระบวนท่ารำ และกระบวนการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ นอกจากนี้ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ผ่านทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ฐานศิลปไทย ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ และการตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไทย ควบคู่กับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 อันนำไปสู่การเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบ เคารพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทสากลได้อย่างเหมาะสม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการการแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง 2) วิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบการแสดง และ 3) ศึกษาและถ่ายทอดกระบวนท่ารำแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขานาฏศิลป์ไทย ชั้นปีที่ 1-3 โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ KSAT Teaching Model For Global Citizenship ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการสังเกต ผลการวิจัยพบว่า ละครนอก เรื่องโกมินทร์ได้รับอิทธิพลมาจากพงศาวดารจีนเรื่อง “ห้องสิน” ที่ถูกดัดแปลงเป็น “โกมินทร์” แบบนิทานคำกลอนในวรรณกรรมวัดเกาะ องค์ประกอบของการแสดงประกอบด้วย บทละคร ผู้แสดง ดนตรีและเพลงประกอบ

* ผู้นิพนธ์หลัก E-mail : riswan_o@rmutt.ac.th

การแสดง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง กระจวนท่ารำ และกระจวนท่ารำ ผลการถ่ายทอดท่ารำโดยใช้ KSAT Model พบว่าผู้เรียนมีความสามารถทางนาฏศิลป์ที่ถูกต้องและมีความพึงพอใจ ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$) สะท้อนถึงประสิทธิภาพของโมเดลการสอนที่บูรณาการทักษะนาฏศิลป์เข้ากับแนวคิดพลเมืองโลกและวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่ระดับสากล

คำสำคัญ: ละครนอก, โกมินทร์, โกมินทร์คนอง, พลเมืองโลก

Abstract

The Gomin folk drama (Lakhon Nok) is a traditional Thai theatrical performance influenced by the Chinese historical novel Fengshen Yanyi (Hong Sin). Adapted to suit Thai social and cultural contexts, it developed a unique identity within the Lakhon Nok tradition. The episode Gomin Khanong portrays the protagonist's bravery, determination, and moral virtues while conveying ethical lessons. This research aimed to: 1) investigate the historical background and development of Lakhon Nok performance in Gomin Khanong, 2) analyze its performance forms and components, and 3) transmit the dance movements to first- through third-year undergraduate Thai Dance majors using the KSAT Teaching Model for Global Citizenship. This qualitative research employed document analysis, expert interviews, and field observations. The findings indicate that Gomin originated from the Chinese historical novel Hong Sin, which was adapted into the Thai literary work Gomin as narrative verse found in Wat Ko literature. The theatrical components consist of lyrics, musical melodies, instruments, costumes, stage props, dance movements, and distinctive staging procedures that reflect the unique characteristics of Lakhon Nok. Furthermore, the results of the dance transmission process using the KSAT Teaching Model for Global Citizenship indicated that students were able to perform the dance movements accurately and demonstrated the highest level of satisfaction with the learning process ($M = 4.52$ on a 5-point Likert scale). The findings demonstrate the effectiveness of the instructional model in integrating Thai performing arts skills with 21st-century skills and the concept of global citizenship, promoting analytical thinking, respect for cultural diversity, and an appreciation for cultural heritage. Ultimately, this model contributes to the preservation, transmission, and adaptation of Thai cultural wisdom within a global context.

Keywords: Lakhon Nok, Gomin, Gomin Khanong, Global Citizenship

บทนำ

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีรากฐานทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทั้งในด้านดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ และนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นศาสตร์ทางด้านศิลปะที่มุ่งเน้นความงามในเชิงอารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา (อมรา กล้าเจริญ, 2542) นาฏศิลป์ไทยถือเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงมรดกภูมิปัญญาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีการพัฒนารูปแบบการแสดงจนกลายมาเป็นละครนอกที่มีวิวัฒนาการมาจากชาวนานอกเขตพระราชฐาน มีความเก่าแก่มากมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เดิมใช้ผู้ชายแสดงล้วน มุ่งเน้นความ

สนุกสนาน กระชับรวดเร็ว และบทดลกขบขัน ต่อมาได้รับการปรับปรุงในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงปรับปรุงบทละครนอกให้มีกระจวนท่ารำที่งดงามและถูกต้องตามแบบแผนมากขึ้น จนเกิดเป็น “ละครนอกแบบหลวง” (เรณู โกศินานนท์, 2525)

ละครนอกเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีลักษณะเด่นในการแสดงคือ ดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว สนุกสนาน สามารถเข้าถึงผู้ชมได้เป็นอย่างดี และในบรรดาบทละครนอกที่ได้รับความนิยม

นั้น “เรื่อง โกมินทร์” ถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทย ที่ได้มีการพัฒนาบทละครโดยอาจารย์เสรี หวังในธรรม อย่างไรก็ตามการสืบทอดนาฏศิลป์ในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ “ตอนโกมินทร์คะนอง” ซึ่งเป็นตอนที่แสดงออกถึงความกล้าหาญและความกตัญญูโดยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ “KSAT Teaching Model For Global Citizenship” มาใช้ในการถ่ายทอด เพื่อสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ไม่เพียงแต่ความงดงามของท่ารำ แต่ยังรวมถึงการตระหนักคุณค่าของวัฒนธรรมในฐานะพลเมืองโลก (มาโนช บุญทองเล็ก, 2564)

ละครนอกเรื่อง “โกมินทร์” เป็นละครที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่างชาติ คือ พงศาวดารจีนเรื่อง “ห้องสิน” ซึ่งถูกนำมาแปลและดัดแปลงให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย จนกลายมาเป็นนิทานคำกลอนในหนังสือวรรณกรรมวัดเกาะ เรื่อง “โกมินทร์” โกมินทร์เป็นพระราชกุมารที่มีฤทธิ์เดช มีความคึกคะนองตามประสาเด็ก แต่แฝงไว้ด้วยคุณธรรม จริยธรรม จึงทำให้เป็นที่นิยมและนำมาจัดการแสดงในรูปแบบละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง โดยกรมศิลปากร นับเป็นการ สืบสาน รักษา และต่อยอดวรรณกรรมที่ทรงคุณค่า มาจนถึงศตวรรษที่ 21 ที่บริบทของโลกเปลี่ยนแปลงไป การศึกษานาฏศิลป์จำเป็นต้องมีการบูรณาการถ่ายทอดที่บูรณาการทักษะความเป็นพลเมืองโลก เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่า และสามารถต่อยอดขยายผลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่ระดับสากลได้อย่างยั่งยืน (นวัรัตน์ ภักดีคำ, 2556)

จากข้อมูลดังกล่าว การศึกษาละครนอกเรื่อง “โกมินทร์” ที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมจีนสู่วรรณกรรมไทย ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและข้อคิดต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคมไทย ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญและต้องการศึกษาละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง โดยการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ “KSAT Teaching Model For Global Citizenship” มาใช้ในการถ่ายทอดเพื่อสร้างผลลัพธ์และพัฒนาการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการการแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบการแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง
3. เพื่อศึกษาและถ่ายทอดกระบวนการท่ารำละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง

สมมติฐานของการวิจัย

การนำรูปแบบ KSAT Teaching Model มาใช้ในการถ่ายทอดท่ารำ ส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะทางด้านนาฏศิลป์ที่ถูกต้องตามแบบแผนและมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง ศึกษาประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ วิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบการแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง ฉบับกรมศิลปากร ประพันธ์บทโดยนายเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง ประจำปี พ.ศ. 2531 เพื่อถ่ายทอดกระบวนการท่ารำละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ “KSAT Teaching Model For Global Citizenship”

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการรับการถ่ายทอดกระบวนการท่ารำละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง มีดังนี้

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขานาฏศิลป์ไทย ชั้นปีที่ 1-3 จำนวน 246 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงในการรับการถ่ายทอดกระบวนการท่ารำละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง มีดังนี้

1. บทโกมินทร์ นักศึกษาที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนพระ ลักษณะรูปร่างเล็ก ใบหน้าเรียว และท่าทางคล่องแคล่ว จำนวน 1 คน

2. บทนาคกุมาร นักศึกษาที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนพระ รูปร่างสมส่วน ใบหน้าเรียว และท่าทางคล่องแคล่ว จำนวน 1 คน

3. บทท้าวกะโตน นักศึกษาที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนยักษ์ ลักษณะรูปร่างสูงใหญ่ และพูดจาหนักแน่น จำนวน 1 คน

4. บทท้าวโกสุธรรม นักศึกษาที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนพระ ลักษณะรูปร่างสมส่วน ใบหน้าเรียว และพูดจาฉะฉาน จำนวน 1 คน

5. บทนางผกามเหสี นักศึกษาที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย ละครนาง ลักษณะรูปร่างสมส่วน ใบหน้ากลม และพูดจาฉะฉาน จำนวน 1 คน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.1 อาจารย์ชัยภร บางคมบาง ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2557 ศึกษาเรื่องบทละคร

3.2 ดร.ชลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครและดนตรีทรงคุณวุฒิ ศึกษาเรื่อง รูปแบบและองค์ประกอบ การแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์

3.3 รองศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล ประธานศูนย์สยามทรรศน์ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาเรื่องวรรณกรรมไทย

3.4 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาโนช บุญทองเล็ก คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ศึกษาเรื่องทฤษฎีการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย สู่ความเป็นพลเมืองโลก (KSAT Teaching Model For Global Citizenship)

3.5 ดร.ชลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครและดนตรีทรงคุณวุฒิ ศึกษากระบวนการทำรื้อบทบาทโกมินทร์กุมาร และนาคกุมาร

3.6 นายบัญชา สุริเจย์ นาฏศิลป์อาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ศึกษากระบวนการทำรื้อบทบาท ท้าว โกสุธรรม

3.7 นายวัชรวัน ณะพัฒน์ นาฏศิลป์อาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ศึกษากระบวนการทำรื้อบทบาท ท้าวกะโตน

3.8 นางธานิต ศาลากิจ ข้าราชการบำนาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ศึกษากระบวนการทำรื้อบทบาท นางผกามเหสี

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนดังนี้:

1. ศึกษาข้อมูลเอกสาร : ศึกษาบทละครฉบับกรมศิลปากร (พ.ศ. 2526) วรรณกรรมนิทานวัดเกาะ และพงศาวดารจีนเรื่องห้องสิน

2. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ : ด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ และวรรณศิลป์

3. สังเกตการณ์และการฝึกปฏิบัติ : ศึกษาจากวิดีโอทัศน์การแสดงของสำนักการสังคีต และการบันทึกภาพการถ่ายทอดทำรื้อจากผู้เชี่ยวชาญ

4. เครื่องมือที่ใช้ : แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบประเมินความพึงพอใจการจัดการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

1. ประวัติและวิวัฒนาการ จากการศึกษาพบว่า “โกมินทร์” มีต้นเค้ามาจากตัวละคร “โลเดีย” หรือ “นาจา” เรื่องห้องสินจากวรรณกรรมจีน และได้ถูกแปลมาเป็นวรรณกรรมไทยในสมัยรัชกาลที่ 2 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 โรงพิมพ์วัดเกาะได้นำมาแต่งเป็นนิทานคำกลอน จนกระทั่ง พ.ศ. 2526 อาจารย์เสรี หวังในธรรม ได้เรียบเรียงเป็นบทละครนอกเพื่อจัดแสดง ณ สังคีตศาลา โดยเน้นให้เนื้อเรื่องมีความกระชับ ตลกขบขัน และการเจรจาที่เป็นเอกลักษณ์ของการแสดงละครนอก จึงทำให้วรรณกรรมเรื่องโกมินทร์เป็นที่รู้จักในสังคมมาจนถึงปัจจุบัน

2. วิเคราะห์องค์ประกอบการแสดง

2.1 บทละคร ได้แก่ วรรณกรรมจีนเรื่องห้องสิน บทละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์ค่นอง รูปแบบกรมศิลปากร และหนังสือนิทานคำกลอนในวรรณกรรมวัดเกาะ

2.2 ผู้แสดง ได้แก่ โกมินทร์กุมาร นาคกุมาร ท้าวกะโตน ท้าวโกสุธรรม และนางผกามเหสี

2.3 ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง ได้แก่ วงปี่พาทย์ไม้มวมบรรเลงเพลงด้วยอัตราจังหวะ 2 ชั้น ขึ้นเดียว และเพลงหน้าพาทย์

2.4 เครื่องแต่งกาย ได้แก่ เครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องพระ - นาง และเครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องพญานาค ดังนี้ ท้าวโกสุธรรมแต่งกายชุดยืนเครื่องพระแสน สวมขลุ่ย นางผกามเหสีแต่งกายชุดยืนเครื่องนาง สวมรัดเกล้า ยอด โกมินทร์กุมารแต่งกายชุดยืนเครื่องพระแสน สวมศีรษะกุมาร ท้าวกะโตนแต่งกายชุดยืน

เครื่องแขวนยาว สวมศีรษะพญานาค นาคกุมารแต่งกาย
ชุดยืนเครื่องแขวนยาว สวมศีรษะนาคกุมาร เป็นต้น

2.5 อุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ กำไลหยก
ผ้าแพรแดง ครีบนาค เตียงทอง หมอนอิง และเครื่อง
ราชูปโภค เป็นต้น

2.6 กระบวนท่ารำ ได้แก่ โกมินทร์รบกับนาค
กุมารใช้กระบวนท่ารบและขึ้นลอยในละคร ในฉากสู้รบ
ชายหาท้าวกระโดนใช้กระบวนท่ารำเพลงคึกพาทย
ประกอบอารมณ์โกรธในฉากเมืองบาดาล เป็นต้น

3.การถ่ายทอดท่ารำด้วย KSAT Teaching Model
ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้โมเดลการสอน 6 ขั้นตอน ดังนี้

(1) Recognize (ขั้นรับรู้) ให้ผู้เรียนเข้าใจบริบท
ทางประวัติศาสตร์และคุณค่าของละครนอก

(2) Learn (ขั้นเรียนรู้) การสาธิตกระบวนท่ารำ
เบื้องต้นตามแบบแผนกรมศิลปากร

(3) Repeat (ขั้นทบทวน) การฝึกซ้อมซ้ำเพื่อให้
เกิดความจำและความแม่นยำในจังหวะ

(4) Skillful (ขั้นชำนาญ) การเก็บรายละเอียด
ท่วงท่าและการสื่ออารมณ์ผ่านการตีบท

(5) Development (ขั้นพัฒนา) การวิเคราะห์
และปรับปรุงจุดบกพร่องจากการฝึกซ้อม

(6) Expand (ขั้นขยายผล) การจัดแสดงผลงาน
และการนำเสนอสู่สาธารณะผ่านช่องทางออนไลน์

สรุปและอภิปรายผล

การแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์
ชนะอง นับเป็นการสืบสาน รักษา และต่อยอดจารีต
นาฏศิลป์ดั้งเดิมควบคู่ไปกับเทคโนโลยีร่วมสมัย ผลการวิจัย
ชี้ให้เห็นว่า การนำ KSAT Model มาใช้ช่วยให้ผู้เรียน
เชื่อมโยงระหว่าง “ทักษะฝีมือ” (Skill) กับ “ความเป็น
พลเมือง” (Global Citizenship) โดยเฉพาะในด้านความ
หลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเห็นได้ชัดจากรากของ
วรรณกรรมเรื่องโกมินทร์ที่มีวิวัฒนาการมาจากวรรณกรรม
จีนสู่วรรณกรรมไทย ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับ
แนวคิดพลเมืองโลกที่ต้องมองเห็นความสัมพันธ์ของ
วัฒนธรรมที่ไร้พรมแดน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปและอภิปรายผลการ
วิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิวัฒนาการของ
การแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์ชนะอง

การศึกษาความเป็นมาและวิวัฒนาการของ
การแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์ชนะอง จาก
การศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องโกมินทร์มีต้นกำเนิดจาก
พงศาวดารจีนเรื่องห้องสิน ซึ่งได้รับการแปลและดัดแปลงให้
สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยในสมัย
รัชกาลที่ 5 จนกลายเป็นวรรณกรรมไทยที่ได้รับความนิยม
อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในรูปแบบนิทานคำกลอนใน
วรรณกรรมวัดเกาะ ต่อมามีการพัฒนาและประยุกต์สู่
การแสดงละครนอกที่ยังคงรักษาโครงสร้างสำคัญของเนื้อ
เรื่องเดิมไว้ พร้อมทั้งสอดแทรกแนวคิด ค่านิยม และ
อัตลักษณ์ความเป็นไทยผ่านตัวละคร ภาษา ฉาก และ
รูปแบบการแสดง จึงส่งผลให้เรื่องโกมินทร์สามารถดำรงอยู่
ในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องและได้รับการถ่ายทอดจากรุ่น
สู่รุ่น ซึ่งสอดคล้องกับ สุธิมา โพธิ์เงิน (2553) ที่กล่าวว่า
การแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์เป็นการแสดงที่มีเนื้อหา
สนุกสนาน ชวนติดตาม และสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม
รวมถึงมีการปรับประยุกต์รูปแบบการนำเสนอให้สอดคล้อง
กับบริบทของแต่ละยุคสมัย จึงทำให้เรื่องโกมินทร์ยังคงได้
รับความนิยมและสามารถถ่ายทอดสู่ผู้ชมในสังคมยุคปัจจุบัน
นอกจากนี้ การนำสื่อแอนิเมชันและเทคโนโลยีร่วมสมัย
มาประกอบการแสดงยังสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของ
ละครนอกที่มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม
โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของศิลปะการแสดง
ไทยไว้ได้อย่างเหมาะสม จึงนับได้ว่าละครนอกเรื่องโกมินทร์
เป็นตัวอย่างสำคัญของการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม
ควบคู่ไปกับการพัฒนาและการสร้างสรรค์ในบริบทของ
สังคมไทยร่วมสมัย

2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบ
การแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์ชนะอง

2.1 บทละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์
ชนะอง จากการศึกษาพบว่าเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์
ชนะอง องค์กรที่ 1 “ก่อเรื่อง” และองค์กรที่ 2 “ก่อศึก” มีลักษณะ
การประพันธ์เป็นกลอนบทละคร ขึ้นต้นบทว่า “เมื่อนั้น”
และ “บัดนั้น” ตามฐานันดรศักดิ์ รวมถึงบทร้องและบท
เจรจาเพื่อเป็นการดำเนินเรื่องมีความสมบูรณ์ นอกจากนี้เนื้อ
เรื่องยังมุ่งนำเสนอความขัดแย้งเสียสละและการทำศึกระหว่าง
ตัวละครสำคัญ อันเป็นเอกลักษณ์ของละครนอกที่มุ่งเน้น
ความสนุกสนานและความตื่นเต้นให้แก่ผู้ชม บทละคร
ดังกล่าวแม้จะคงรักษาแบบแผนดั้งเดิมของละครนอกไว้

ยังคงต้องมีการปรับปรุงบทละครโดย ดร.ชวลิต สุนทรานนท์ จากบทประพันธ์ของอาจารย์เสรี หวังในธรรม เพื่อให้การแสดงเกิดความร่วมสมัยสอดคล้องกับบริบททางสังคม ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ กมลวรรณ จำลอง (2568) ที่กล่าวว่าพัฒนาบทละครนอกในยุคปัจจุบันยังคงยึดถือรูปแบบและอัตลักษณ์ดั้งเดิม ควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและความต้องการของผู้ชม อันเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะการแสดงละครนอกให้คงอยู่ต่อไป

2.2 ผู้แสดงละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คนอง จากการศึกษาพบว่าบทโกมินทร์ เลือกนักแสดงที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนพระลักษณะรูปร่างเล็ก ใบหน้าเรียว และท่าทางคล่องแคล่ว บทนาคกุมาร เลือกนักแสดงที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนพระ รูปร่างสมส่วน ใบหน้าเรียว และท่าทางคล่องแคล่ว บทท้าวกะโตนเลือกนักแสดงที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนยักษ์ ลักษณะรูปร่างสูงใหญ่และพูดจาหนักแน่น บทท้าวโกสุธรรม์ เลือกนักแสดงที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทย โขนพระลักษณะรูปร่างสมส่วน ใบหน้าเรียวและพูดจาฉะฉาน บทนางผกาหม่อเลือกนักแสดงที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทยละครนางลักษณะรูปร่างสมส่วน ใบหน้ากลมและพูดจาฉะฉาน ซึ่งสอดคล้องกับ ประวิทย์ ฤทธิบุลย์ (2562) ที่กล่าวว่า ฝ่ายพระคัดเลือกจากเด็กที่มีใบหน้าเรียว จมูกโด่งเป็นสันสวยงาม ลำคอสูงโปร่ง มือเรียวยาว ลำคอระหง เอวเล็ก ช่วงขาและแขนยาวสมส่วน ส่วนฝ่ายนาง คัดเลือกจากเด็กผู้หญิงที่มีใบหน้ากลม จมูกเป็นสันสวยงาม มือเท้าเรียวยาว ช่วงขาและแขนสมส่วน

2.3 ดนตรีและเพลงประกอบการแสดงละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คนอง จากการศึกษาพบว่าดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงเป็นวงปี่พาทย์ไม้มวมตามจารีตการแสดงละครนอก มีเพลงร้อง เพลงบรรเลง และเพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดงตามแบบแผนการแสดงละครนอกในรูปแบบกรมศิลปากร ใช้ทำนองเพลงต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ อารมณ์และการดำเนินเรื่อง อาทิ เพลงขับไม้ขับตะโพน เพลงบรรเลงขึ้นเดียว เพลงขอมใหญ่ และเพลงหน้าพาทย์ประกอบอาภักดิ์ของตัวละคร อาทิ เพลงเจ็ด เพลงโอด ร่ำ เป็นต้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการสื่อสารอารมณ์ ความรู้สึก และการดำเนินเรื่อง อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับนาฏศิลป์และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ต้องสัมพันธ์กันในการแสดง

ซึ่งสอดคล้องกับ เจษฎา กรวยสูงเนิน (2568) ที่อ้างอิง ดร.สมาน น้อยนิตย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย ได้กล่าวว่าการเลือกใช้วงดนตรีประกอบการแสดงจะต้องพิจารณาตามความเหมาะสมของสถานที่ สถานการณ์ และบุคลากรที่มีอยู่ในแต่ละโอกาส ทั้งนี้เพื่อให้การบรรเลงสามารถตอบสนองต่อบริบทของการแสดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันยังคงรักษาแบบแผนและอัตลักษณ์ของดนตรีประกอบการแสดงละครนอกไว้อย่างครบถ้วน

2.4 เครื่องแต่งกายตัวละครในการแสดงละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คนอง จากการศึกษาพบว่าตามรูปแบบของกรมศิลปากรนั้น พบว่าเครื่องแต่งกายในการแสดงละครนอก แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ศิราภรณ์ พัสตราภรณ์ และถนิมพิมพาภรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ ชวลิต สุนทรานนท์ (2568) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบเหล่านี้ไม่ได้ถูกจัดวางขึ้นเพื่อความสวยงามเพียงประการเดียว แต่ทำหน้าที่เป็น “สัญญาณ” ที่บ่งบอกถึงสถานะ ชาติกำเนิด และยศถาบรรดาศักดิ์ของตัวละครได้อย่างมีแบบแผน เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของตัวละครแต่ละตัว จะเห็นได้ว่ามีการใช้เครื่องแต่งกายเป็นตัวจำแนกบทบาทอย่างชัดเจน อาทิ โกมินทร์กุมารแต่งกายชุดยืนเครื่องแขนสั้น สีแดงขลิบเขียวสวมศิระชะกุมารผูกผ้าแพรแดง หรือ ท้าวกะโตนและนาคกุมารแต่งกายชุดยืนเครื่องแขนยาว สีเขียวใส่หางนาคสวมศิระชะพญานาค นอกจากนี้ การใช้เครื่องแต่งกายแบบ “ยืนเครื่องพระ - นาง” ในการแสดงละครนอกยังสะท้อนให้เห็นถึงการรักษารูปลักษณ์เป็นเอกลักษณ์ของละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตามรูปแบบกรมศิลปากร

2.5 อุปกรณ์ประกอบการแสดง จากการศึกษาอุปกรณ์ประกอบการแสดงพบว่า อุปกรณ์หลักที่ใช้ในการแสดงละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คนอง ตามรูปแบบกรมศิลปากร จะมีอยู่ด้วยกัน 3 ชิ้น คือ กำไลหยก ผ้าแพรแดง และครีบนาค ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการแสดงละครนอกชุดนี้ จึงทำให้การดำเนินเรื่องราวเป็นไปตามบทประพันธ์ และทำให้เกิดสุนทรียะทางด้านการแสดงได้อย่างสมบูรณ์

2.6 กระจับปี่ที่ใช้ในการแสดงละครนอก เรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คนอง จากการศึกษาพบว่ากระจับปี่ที่ใช้ใช้ในการแสดงละครนอก เรื่องโกมินทร์ตอนโกมินทร์คนอง ตามรูปแบบของกรมศิลปากรนั้น

กระบวนการทำรำของตัวละครในแต่ละตัวจะมีลักษณะเฉพาะตัว เช่น โกมินทร์กุมารมีกระบวนการทำรำขึ้นลอย การรบ การเดิน การเยาะเย้ย การโกรธ นอกจากนี้ยังมีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ผ้าแพรแดง กำไลหยก และมีการรำตีบทตามบทร้อง ทำนองเพลง มีบทเจรจาระหว่างตัวละครเพื่อสื่อสาร มีการแสดงความรู้สึกออกทางสีหน้าท่าทางของตัวละคร และมีการรำเพลงหน้าพาทย์ประกอบฉากปฏิกิริยาของตัวละคร โดยผู้แสดงจะต้องเข้าใจความหมายของบทเพื่อสื่ออารมณ์ในการแสดงให้ผู้ชมได้เข้าใจและเกิดสุนทรียะจากการศึกษา พบว่า การรำตีบท คือการสื่อสารอารมณ์ผ่านสีหน้าและสายตาของผู้แสดงที่ส่งไปยังผู้ชมให้เกิดการรับรู้และเข้าใจถึงตัวละครมากยิ่งขึ้น (รจนา พวงประยงค์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 กันยายน 2567)

3. เพื่อศึกษาและถ่ายทอดกระบวนการทำรำละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง

กระบวนการถ่ายทอดทำรำในการแสดงละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง จากการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนตามแนวคิด KSAT Teaching Model for Global Citizenship สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสร้างการรับรู้และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ทางนาฏศิลป์จนสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้และถ่ายทอดสู่ผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า วิธีการถ่ายทอดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของ

ผู้เรียน ทั้งในด้านทักษะการปฏิบัติ ความคิดสร้างสรรค์ และความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งสอดคล้องกับรจนา สุนทรานนท์ และคำรณ สุนทรานนท์ (2559) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์จำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการ ความพร้อม และความสนใจของผู้เรียน โดยใช้เทคนิคการสอนที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขและเน้นการพัฒนาทักษะเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับ มาโนช บุญทองเล็ก (2564) ที่เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก (KSAT Teaching Model for Global Citizenship) ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้น ได้แก่ การรับรู้ การเรียนรู้ การทบทวน การสร้างความชำนาญ การพัฒนา และการขยายผล โดยกระบวนการดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะนาฏศิลป์ได้อย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการสร้างคุณลักษณะของพลเมืองโลก อันประกอบด้วยความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อสังคม

ข้อเสนอแนะ

ละครนอกเรื่องโกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การสืบสาน รักษา และต่อยอด ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถสร้างฐานข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาและกระบวนการทำรำ ดังนั้น ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมข้ามชาติระหว่างนาฏศิลป์และโกมินทร์ในมิติสื่อสมัยใหม่เพื่อต่อยอดองค์ความรู้

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ จำลอง. (2568). การศึกษาบทละครนอกเรื่องโกมินทร์. *วารสารศิลปกรรมศึกษา*, 12(2), 110-120.
- เจษฎา กรวยสูงเนิน. (2568). แนวคิดการใช้วงดนตรีประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทย. *วารสารดนตรีและนาฏศิลป์ไทย*, 9(1), 45-58.
- นวรรตน์ ภักดีคำ. (2556). *วรรณกรรมวัดเกาะ: คุณค่าและการสืบทอด*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประวิทย์ ฤทธิบุญ. (2562). *หลักการคัดเลือกผู้แสดงนาฏศิลป์ไทย*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาโนช บุญทองเล็ก. (2564). *ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก (KSAT Teaching Model for Global Citizenship)* [ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- รจนา สุนทรานนท์ และ คำรณ สุนทรานนท์. (2559). *การจัดการเรียนรู้ทางนาฏศิลป์ไทยในศตวรรษที่ 21*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรณู โกศินานนท์. (2525). *ละครไทย*. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สุธิมา โพธิ์เงิน. (2553). การประยุกต์ใช้สื่อสมัยใหม่ในการแสดงละครนอก. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์*, 8(2), 100-110.
- อมรา กล้าเจริญ. (2542). *นาฏศิลป์ไทย*. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.